



IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNING TA'SIRINI PROGNOZLASH

B.Xursanaliyev

Qo'qon universiteti ilmiy tadqiqotlar departamenti boshlig'i

Email: Boburmirzo04@gmail.com

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 24-iyun 2025-yil Tasdiqlandi: 26-iyun 2025-yil Jurnal soni: 15 Maqola raqami: 2 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v15i.1182 KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, iqtisodiy rivojlanish, YAIM, sanoat ishlab chiqarish, investitsiyalar, regression tahlil, prognoz	Maqola kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rnini va uning yalpi ichki mahsulotga (YAIM) ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqotda kichik biznesning iqtisodiyotga ta'sirini belgilovchi omillar, jumladan, sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi, asosiy kapitalga jalb qilingan investitsiyalar hajmi va kichik biznes korxonalarining soni ko'rib chiqilgan. Regression tahlil natijalari kichik biznesning iqtisodiy o'sish va barqarorlikdagi muhim rolini tasdiqlaydi. Shuningdek, kichik biznesning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash orqali kelgusi yillardagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni prognoz qilishga alohida e'tibor qaratilgan.

Kirish. Mamlakatimiz iqtisodiyotini mustahkamlash, har tomonlama rivojlantirib borish, iqtisodiyotni xususan bozor munosabatiga o'tishni tezlashtiruvchi eng asosiy yo'llardan biri bu kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hisoblanadi. Shuning uchun ham tadbirkorlikni rivojlantirishga va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi, xususiy tadbirkorlikda tashabbus ko'rsatish, rag'batlantirishga bag'ishlangan bir qancha qonun, farmon va qarorlar qabul qilindi. Mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy ijtimoiy islohotlarning tub negizini tadbirkorlik, ishbilarmonlik hislatlarisiz tasavvur etish qiyin. Erkin bozor munosabatlarning keng ravnaq topishi kishilar hayotida, ularning turmush tarzida, ma'naviy va hayotiy ko'nikmalarida namoyon bo'lmoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlanishi nafaqat iqtisodiyotni rivojlanishi balki, xo'jalik aloqalarini tuzatish, raqobatni rivojlantirish va iste'mol bozorini to'ldirish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy maqsadlarni ham ta'minlamog'da.

Kichik biznes va yirik biznesning iqtisodiyotda tutgan o'rnini o'rganish bugungi kunda iqtisodchilar o'rtasida dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Ularning rivojlanishi iqtisodiy ko'rsatkichlarga bevosita yoki bilvosita ta'sir etishi kuzatiladi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ko'rsatkichlarining yalpi o'zgarishi iqtisodiy ko'rsatkichlar (YAIM, ishsizlik, ish haqi va h.z)ga to'g'ridan-to'g'ri o'zgarishiga sabab bo'lganda, bevosita ta'sirini ko'rish mumkin. Kichik va yirik biznesning bilvosita ta'siri bozorga yangi mahsulotlar, usullar va ishlab chiqarish jarayonlarini olib kirish hamda unumdorlik va raqobatni yanada kengroq oshirish orqali namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili. Ushbu sohada mamlakatimiz tadqiqotchilari o'rtasida ham ko'plab ilmiy izlanishlar olib bormoqdalar. Hususan, Z.Sodiqovning kichik biznesning iqtisodiyotdagi roli doirasidagi tadqiqotida, kichik va o'rta biznesning rivojlanishi xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bilan birga milliy daromadning oshishiga, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadning oshishiga va umumiy iqtisodiy o'sishga olib keladi.¹

Tadqiqotchilar o'rtasida B.Pontusning (2010) tadqiqotida iqtisodiyotni o'sishida aholini bandligini taminlash bilan o'lchanadigan tadbirkorlik yalpi ichki mahsulot (YAIM) o'sishiga ijobiy va kuchli ta'sir ko'rsatishini shuningdek, yangi korxonalar yaratilishi, aholi ish bilan taminlanishiga bandlikni o'sishiga katta tasirini aniqladi.

K.Edmisson (2017) o'z tadqiqotida shuni ta'kidlaydiki, AQSHda eng ko'p yangi ish o'rinlari kichik biznes sektori tomonidan yaratiladi. Lekin, ish haqlari kichik biznesga nisbatan yirik biznesda ko'proq to'lanishini alohida hisobga olish mumkin. Bundan tashqari, olim innovatsion nuqtai nazardan izlanish olib borganda, kichik biznes subyektlari tomonidan yaratiladigan innovatsiyalar AQSH iqtisodiyotida sezilarli o'ringa ega ekanligi ta'kidlanadi. Yirik bizneslarda subyektlarida

esa, byurokratiya, bir shaxs manfaatlariga yo'naltirilganlik va bozorning yuqori raqobatga ega ekanligi innovatsion muhit yaratilishiga to'sqinlik qilishini ko'rish mumkin. Buni Vossen (1998) so'zi bilan aytganda "yirik firmaning kuchli tomonlari tabiat resurslari bo'lsa, kichik firmalarning kuchli tomonlari asosan xulq-atvoriga bog'liq". Umuman olganda, subyetlar xoh kichik, xoh yirik bo'lsin umumiy iqtisodiyotga yangi ish o'rinlari yaratish va eng muhimi ular yaratayotgan tadbirkorlik muhiti asosiy omil hisoblanishiga olim umid bildiradi.

Aleksandra Janeska-Iliev tadqiqotiga ko'ra resurslar o'sish tadbirkorlik subyektlarining hayotiy tsiklining barcha bosqichlarida, ya'ni mahsulotni ishlab chiqarishdan boshlab bozorga chiqish va sifatni yaxshilashgacha muhim hisoblanadi². Resurslarni va strategik jarayonlarni samarali boshqarish, qiymat yaratish va biznes o'sishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Boshqa tomondan, Mansur va Djaelani tadqiqoti Surabayadagi norasmiy kichik biznes faoliyati va raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilishga qaratilgan. Strukturaviy tenglamalarni modellash orqali mualliflar ishlab chiqarish imkoniyatlari, bozorga yo'naltirilganlik, innovatsiyalar va mehnat unumdorligining biznes samaradorligi va raqobatbardoshligiga ta'sirini o'rganadilar. Ularning xulosalari biznes samaradorligini oshirishda ishlab chiqarish imkoniyatlari, innovatsiyalar va mehnat unumdorligining muhim rolini ta'kidlaydi, bozorga yo'naltirilganlik esa kamroq aniq ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, tadqiqot biznes muvaffaqiyati va raqobatbardoshligiga sezilarli hissa qo'shishi mumkin bo'lgan ish unumdorligini tushunish va oshirish muhimligini ta'kidlaydi.

Turli olimlar kichik biznes rivojlanishini va natijada katta biznesga aylanishini turlicha talqin qiladilar. Misol uchun Samuel Adomako va Kevin Molelar kichik subyektlarning kattalashishi dastlabki o'rinlarda moliyaviy to'siqlarni keltirishadi. Moliyaviy to'siqlar ikkita oqimi qayd etish mumkin: moliya ta'minoti bilan bog'liq tashqi to'siqlar va moliyaga bo'lgan talab bilan bog'liq ichki to'siqlar³.

Ushbu tadqiqotlardan olingan tushunchalar siyosatchilar, amaliyotchilar va kichik biznes egalari uchun muhim ahamiyatga ega. Mullabayevning kichik biznes uchun qulay muhit yaratishga alohida e'tibor qaratilishi soha salohiyatini yuzaga chiqarish uchun qo'llab-quvvatlovchi siyosat, infratuzilmani rivojlantirish va malaka oshirishga sarmoya kiritish zarurligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, Mansur va Djaelani xulosalari norasmiy kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish uchun ishlab chiqarish imkoniyatlari, innovatsiyalar va mehnat unumdorligiga e'tibor qaratish muhimligini ta'kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi 2010-2023 yillar oralig'idagi ma'lumotlarga tayangan holda olib borildi. Ushbu tahlillarni amalga oshirishda korrelatsiya, regressiya, Fisher

¹Z. Sodikov.2020. The role of small business within the national economy. International Islamic Academy of Uzbekistan.Iss: 4, 157-166

²Dr. Aleksandra Janeska-Iliev, Assistant Professor Dr. Stojan Debarliev, Assistant Professor. Factors affecting growth of small business: the case of a developing country having experienced transition. European Scientific Journal October 2015 edition vol.11

³ Samuel Adomako and Kevin F. Mole. Small Business Growth and Performance. 2017. SAGE Publishing.

tenglamasi, ehtimoliy xatoliklarni aniqlash testlaridan foydalanildi. Kichik biznesning iqtisodiyotga ta'sirini o'rganishda tanlangan omillar quyida keltirilgan, ularning har biri iqtisodiy rivojlanish va barqarorlik uchun muhim ahamiyatga ega. Kichik biznesning Yalpi ichki mahsulotdagi ulushi (Y) bu – kichik biznes korxonalari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar va xizmatlarning umumiy yalpi ichki mahsulot (YIM) hajmiga nisbatan ulushini ifodalaydi. Kichik biznesning YIMdagi ulushi iqtisodiyotning umumiy sog'lomligi va diversifikatsiyasini ko'rsatadi. Bu ulush kichik biznesning iqtisodiyotda qanchalik katta rol o'ynayotganini ifodalaydi va uning umumiy iqtisodiy faoliyatga qo'shayotgan hissasini o'lchaydi.

Tadqiqot natijalari. Kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi (X₁) ko'rsatkichi kichik biznes korxonalari tomonidan ishlab chiqarilgan sanoat mahsulotlarining umumiy sanoat ishlab chiqarishdagi ulushini ifodalaydi. Ushbu ulush kichik biznesning sanoat sektordagi ahamiyati va ulushini ko'rsatadi. Kichik biznesning

rivojlanishi sanoat ishlab chiqarish hajmining o'sishiga yordam beradi va iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlaydi.

Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi (X₂) kichik biznes korxonalari tomonidan asosiy kapital, ya'ni binolar, inshootlar, uskunalar va boshqa uzoq muddatli aktivlarga jalb qilingan investitsiyalar miqdorini ifodalaydi. Asosiy kapitalga jalb qilingan investitsiyalar kichik biznesning rivojlanish salohiyati va ishlab chiqarish quvvatini oshiradi, bu esa iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kichik biznes korxonalarining soni (X₃) iqtisodiyotda faoliyat yuritayotgan kichik biznes korxonalari sonini ifodalaydi. Kichik biznes korxonalarining ko'pligi iqtisodiyotning diversifikatsiyasi va yangi ish o'rinlari yaratish salohiyatini ko'rsatadi. Kichik biznes korxonalarining soni ortishi iqtisodiy rivojlanish va barqarorlik uchun muhim omil bo'lib, kichik biznesning iqtisodiyotdagi umumiy roli va ahamiyatini oshiradi.

1-jadval

Tasviriy statistika

Ushbu tasviriy statistika kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini turli ko'rsatkichlar orqali tahlil qilish imkonini beradi. Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar quyidagi o'zgaruvchilarni o'z ichiga oladi:

O'zgaruvchilar	Kuzatishlar	O'rtacha qiymat	Std. og'ish.	Min	Maks
Y. Mlrd. so'm	14	244051.65	189472.87	48330.766	642330
X ₁ . Mlrd. so'm	14	69026.472	52654.062	10132.9	176523.91
X ₂ . Mlrd. so'm	14	54066.765	56505.612	4745.8	181116.2
X ₃	14	254414.94	115582.56	146802.03	503738.97

1. Kichik biznesning YAIMdagi ulushi. Mlrd. so'm
2. Kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi. Mlrd. so'm

3. Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi. Mlrd. so'm

4. Kichik biznes korxonalarining soni

Har bir o'zgaruvchi uchun kuzatishlar soni 14 taga teng bo'lib, o'rtacha qiymat, standart og'ish, minimum va maksimum qiymatlar ko'rsatilgan. Kichik biznesning YalMdagi ulushining o'rtacha qiymati 244051.65 mlrd. so'mni tashkil etadi. Standart og'ish 189472.87 bo'lib, bu kichik biznesning YalMdagi ulushida katta o'zgarishlar borligini ko'rsatadi. Eng past qiymat 48330.766 mlrd. so'm bo'lsa, eng yuqori qiymat 642330 mlrd. so'mni tashkil etgan.

Kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi 69026.472 mlrd. so'm o'rtacha qiymati tashkil etgan bo'lib, standart og'ish 52654.062 ni tashkil etadi. Bu qiymatlar kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushida ham ma'lum darajada o'zgarishlar borligini

anglatadi. Minimum qiymat 10132.9 mlrd. so'm, maksimum qiymat esa 176523.91 mlrd. so'mni tashkil etgan.

O'rtacha qiymat 54066.765 mlrd. so'mni tashkil etadi va standart og'ish 56505.612 bo'lib, bu kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalarda sezilarli o'zgarishlar borligini ko'rsatadi. Minimum qiymat 4745.8 mlrd. so'm bo'lsa, maksimum qiymat 181116.2 mlrd. so'mni tashkil etgan.

Kichik biznes korxonalarining soni O'rtacha qiymati 254414.94 ni tashkil etadi. Standart og'ish 115582.56 bo'lib, bu kichik biznes korxonalarining sonida katta o'zgarishlar borligini anglatadi. Minimum qiymat 146802.03 bo'lsa, maksimum qiymat 503738.97 ni tashkil etadi.

Ushbu tasviriy statistika kichik biznesning turli yo'nalishlardagi faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi. Ma'lumotlar kichik biznesning YalMdagi ulushi, sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi, asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi va kichik biznes korxonalarining soni kabi ko'rsatkichlarni qamrab olgan. Bu statistikalar kichik biznesning iqtisodiyotdagi ahamiyatini va uning rivojlanish tendensiyalarini tushunishga yordam beradi.

2 - jadval

Korrelatsiya tahlili

T/r	O'zgaruvchilar	(1)	(2)	(3)	(4)
1.	Kichik biznesning YalMdagi ulushi. Mlrd. so'm	1.000			
2.	Kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi. Mlrd. so'm	0.990	1.000		
3.	Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi. Mlrd. so'm	0.994	0.975	1.000	
4.	Kichik biznes korxonalarining soni	0.941	0.902	0.936	1.000

Ushbu korrelatsion tahlil kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini aniqlash va turli ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish maqsadida o'tkazildi. Jadvalda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, kichik biznesning YalMdagi ulushi sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi bilan juda yuqori korrelatsiyaga ega bo'lib, bu bog'liqlik koeffitsienti 0.990 ga tengdir. Bu esa kichik biznesning YalMdagi ulushi oshishi bilan sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi ham deyarli bir xil darajada oshishini ko'rsatadi. Shuningdek, YalMdagi ulushning asosiy kapitalga jalb qilingan investitsiyalar hajmi bilan korrelatsiyasi 0.994 ga teng bo'lib, bu kichik biznesning YalMdagi ulushi ortishi bilan investitsiyalarning ham sezilarli darajada oshishini anglatadi.

Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi esa sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi bilan 0.975 korrelatsiyaga

ega bo'lib, bu ko'rsatkichlar o'rtasida yuqori bog'liqlik borligini bildiradi. Bunda kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi oshgan sari, sanoat ishlab chiqarishdagi ulush ham ortib boradi. Bundan tashqari, kichik biznes korxonalarining soni bilan YalMdagi ulushi o'rtasidagi korrelatsiya 0.941 ga teng bo'lib, bu kichik biznes korxonalari soni oshgan sari YalMdagi ulush ham sezilarli darajada oshishini ko'rsatadi.

Kichik biznes korxonalarining soni va sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi o'rtasidagi korrelatsiya 0.902 ni tashkil etadi, bu esa kichik biznes korxonalarining soni ortgan sari sanoat ishlab chiqarishdagi ulush ham oshishini anglatadi. Asosiy kapitalga jalb qilingan investitsiyalar hajmi va kichik biznes korxonalarining soni o'rtasidagi korrelatsiya 0.936 ga

teng bo'lib, bu kichik biznes korxonalari soni oshgan sari investitsiyalarning hajmi ham oshishini bildiradi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu korrelatsion tahlil natijalari kichik biznesning YalMdagi ulushi, sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi, asosiy kapitalga jalb qilingan investitsiyalar hajmi va korxonalar soni bir-biri bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'zni katta bo'lib, uning turli yo'nalishlardagi rivojlanishi va kengayishi bir-biriga bevosita ta'sir qiladi. Kichik biznesning YalMdagi ulushi oshishi bilan sanoat ishlab chiqarish va investitsiyalar hajmi ham sezilarli darajada oshishi, kichik biznes korxonalari sonining ko'payishi bilan iqtisodiyotning turli jabhalaridagi o'sish va rivojlanish o'rtasidagi yuqori korrelatsiya kichik biznesning umumiy iqtisodiy barqarorlik va rivojlanishdagi muhim rolini yanada oshiradi. Bu natijalar kichik

biznesning rivojlanishi uchun qo'llab-quvvatlash va investitsiyalarni ko'paytirishning zarurligini ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqotdagi iqtisodiy munosabatlarni, tendensiyalarni va hodisalarni tahlil qilish, tushunish va prognozlash Ekonometrik model uchun zarur. Ushbu model statistik usullar hamda matematik tenglamalar yordamida iqtisodiy ma'lumotlarni o'rganish imkonini beradi va u quyidagicha:

$$Y = X_1^a \cdot X_2^b \cdot X_3^c \cdot e^d$$

Ushbu tadqiqotdagi kichik biznesning YalM (Yalpi ichki mahsulot)ga ta'sirini o'rganish uchun regression analiz qo'llanildi. Analizda kichik biznesning sanoatdagi ulushi, jalb qilingan investitsiya va korxonalar soni kabi o'zgaruvchilar kiritildi va ularning YalMga qanday ta'sir ko'rsatishi baholandi.

3- jadval

Chiziqli regression tahlil

Kichik biznesning YalMdagi ulushi	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	[Interval]	Sig
Kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi	0.412	0.043	9.64	0	0.317	0.507	***
Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi	0.298	0.039	7.67	0	0.211	0.384	***
Kichik biznes korxonalari soni	0.263	0.062	4.26	.002	0.125	0.401	***
Constant	1.334	0.618	2.16	.056	-0.043	2.712	*
Mean dependent var		12.107	SD dependent var				0.846
R-squared		0.999	Number of obs				14
F-test		3195.742	Prob > F				0.000
Akaike crit. (AIC)		-54.115	Bayesian crit. (BIC)				-51.559

*** p<.01, ** p<.05, * p<.1

Ushbu tahlil orqali kichik bizneslarning iqtisodiyotdagi ulushi, sanoat ishlab chiqarishdagi o'zni, asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar va korxonalar sonining ko'payishi kabi turli omillar bog'liq o'zgaruvchi bilan qanday bog'liq ekanligini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Avvalambor, kichik biznesning YalMdagi ulushi kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatadi; ko'rsatkichi 0.412 bo'lib, t-qiymati 9.64 va p-qiymati 0 ga teng. Bu shuni anglatadiki, kichik bizneslar iqtisodiyotdagi ulushini oshirgani sari, ularning umumiy iqtisodiy samaradorligi ham oshadi. Kichik bizneslarning YalMdagi ulushi ko'payishi bilan ular iqtisodiyotdagi barqarorlik va o'sish darajasini yaxshilashga hissa qo'shadi.

Shuningdek, kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi ham ijobiy ko'rsatkichlarni ko'rsatadi, ko'rsatkichi 0.298 bo'lib, t-qiymati 7.67. Bu o'zgaruvchi orqali kichik bizneslar sanoat sektorida qanchalik faol ekanligini ko'rish mumkin. Sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi ortgani sari, kichik bizneslar ushbu sohada yanada muhim rol o'ynay boshlaydi, bu esa ularning bozordagi raqobatbardoshligini ham oshiradi.

Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi bilan bog'liq o'zgaruvchi ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi; ko'rsatkichi 0.263, t-qiymati esa 4.26. Bu ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, kichik bizneslarga qilingan investitsiyalar ularning faoliyatini yanada

kengaytirish va yangi loyihalarni amalga oshirish imkonini beradi. Investitsiyalar hajmining oshishi bilan kichik bizneslar yangi bozorlarga kirish, yangi mahsulotlar ishlab chiqarish kabi imkoniyatlar yaratadi.

Nihoyat, kichik biznes korxonalarning sonining ko'payishi ham bog'liq o'zgaruvchiga ijobiy, garchi chegaraviy darajada ta'sir ko'rsatadi; ko'rsatkichi 1.334, t-qiymati 2.16 va p-qiymati 0.056. Kichik bizneslar sonining oshishi ularning umumiy iqtisodiy faoliyatiga, ish bilan ta'minlash darajasiga va iqtisodiyotning diversifikatsiyalanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Modelning umumiy mosligi va samaradorligi yuqori darajada baholanadi, chunki R-kvadrati 0.999 va F-testi deyarli mukammal (p < 0.000). Bundan tashqari, Akaike va Bayesian ma'lumot kriteriyalari modelning bashorat qiluvchi qobiliyati va murakkablikni boshqarish qobiliyatini yuqori baholaydi, bu modelni kichik bizneslar strategiyasini ishlab chiqish va ularning faoliyatini yaxshilash uchun ishonchli asos sifatida foydalanish mumkinligini ko'rsatadi.

Umumiy qilib aytganda, ushbu regressiya tahlili kichik bizneslarning iqtisodiy faoliyatiga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni yoritib beradi va ularning har birining bog'liq o'zgaruvchiga qanday ta'sir qilishini tushunishga yordam beradi. Kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha siyosatlar va strategiyalar ishlab chiqishda bu ma'lumotlar muhim ahamiyat kasb etadi.

4-jadval

Appraksimatsion xatolik tahlili

	Mean	Std.Err.	[95%_Conf	Interval]
A	.1577752	.0404495	.0703893	.245161

Ushbu ma'lumotlar o'rtacha qiymatni va uning approksimatsion xatoligini baholash bo'yicha tahlilni taqdim etadi. Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar bir o'zgaruvchining - A - o'rtacha qiymati va uning statistik xususiyatlarini o'z ichiga oladi.

Jadvalda keltirilgan "Mean" ustuni, A o'zgaruvchisining o'rtacha qiymatini 0.1577752 sifatida ko'rsatadi. Bu o'rtacha qiymat, to'plangan ma'lumotlar asosida hisoblangan va A o'zgaruvchisining o'rtacha holatini ifodalaydi. "Std.Err." yani standart xatolik 0.0404495 qiymatida keltirilgan bo'lib, bu o'rtacha qiymatning aniqligi va ishonchligini ko'rsatadi. Standart xatolikning kichik qiymati o'rtacha qiymatning aniq hisoblanganligini va ma'lumotlarning yaxshi tarqalganligini bildiradi.

95% ishonch intervali (Confidence Interval) esa 0.073893 dan 0.245161 gacha bo'lgan oralikda ko'rsatilgan. Bu interval o'rtacha

qiymatning umumiy populyatsiyada qanday qiymatlarni qabul qilishi mumkinligi haqida taxminiy ma'lumot beradi. Agar ko'plab namunalar olinadigan bo'lsa, ularning 95%ida o'rtacha qiymat ushbu interval doirasida bo'ladi.

Ushbu tahlil o'zgaruvchi A ning o'rtacha qiymati atrofida qanday tarqalish mavjudligini ko'rsatadi va uning statistik ishonchligini yuqori ekanligini tasdiqlaydi. Bu ma'lumotlar ilmiy tadqiqotlar, ma'lumotlarni tahlil qilish va qaror qabul qilish jarayonlarida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'zgaruvchi A ning xususiyatlari va uning umumiy ta'sirini yanada chuqur tushunish imkonini beradi.

Tanlangan modelning ishonchligi yuqori darajada ekanligini tekshirilgandan so'ng, 2024-2028 yillar oralig'idagi prognoz ko'rsatkichlarini aniqlab olishimiz mumkin. Regression analiz

natijalariga ko'ra tanlangan model quyidagicha ko'rinishda tasvirlash mumkin:

$$Y = X_1^{0.433} \cdot X_2^{0.244} \cdot X_3^{0.349} \cdot e^{1.087}$$

Bunda YaIM omillar darajalaridagi regression tahlil natijalariga ko'ra koeffitsient ko'rsatkichlari bo'lib, omillarning koeffitsient darajasi

bilan bir-birlariga ko'paytmasi orqali aniqlanadi. Bundan kelib chiqib bizning tahlillarimiz orqali 2024-2028 yillar oralig'ida tanlab olingan omillarni quyidagicha prognoz qilishimiz mumkin:

5-jadval

Prognoz tahlili

Yillar	Kichik biznesning YaIMdagi ulushi. Mlrd. So'm	Kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi. Mlrd. So'm	Kichik biznesning asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi. Mlrd. So'm	Kichik biznes korxonalarining soni
2024	560279.91	160384.78	147036.69	440929
2025	600138.49	172565.89	159432.68	465797
2026	639872.04	184746.99	171828.67	490666
2027	679494.46	196928.10	184224.67	515534
2028	719017.07	209109.21	196620.66	540403

Ushbu jadval 2024 yildan 2028 yilgacha bo'lgan davrda kichik biznesning iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognoz qilishga bag'ishlangan. Jadvalda keltirilgan ko'rsatkichlar orqali kichik biznesning YaIMdagi ulushi, sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi, asosiy kapitaliga jalb qilingan investitsiyalar hajmi va korxonalar sonining kelajakdagi o'sish dinamikasi ko'rsatilgan.

2024 yildan boshlab, kichik biznesning YaIMdagi ulushi sezilarli darajada o'sishni boshlaydi, 560279.91 milliard so'mdan 2028 yilda 719017.07 milliard so'mgacha. Bu o'sish iqtisodiy faoliyatning kengayishi va kichik biznes sohasining rivojlanishi bilan izohlanadi, bu esa iqtisodiyotning barqarorligi va diversifikatsiyasiga hissa qo'shadi.

Shunga o'xshash tarzda, kichik biznesning sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi ham kuchli o'sishni namoyon qiladi. 2024 yilda 160384.78 milliard so'm bo'lgan bu ko'rsatkich, 2028 yilda 209109.21 milliard so'mga yetadi. Bu o'sish, kichik bizneslar tomonidan sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining oshishi va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali erishiladi.

Asosiy kapitalga jalb qilingan investitsiyalar hajmi ham 2024 yildan 2028 yilgacha katta o'sishni ko'rsatadi, 147036.69 milliard so'mdan 196620.66 milliard so'mgacha. Investitsiyalar hajmining ortishi, kichik bizneslarning yangi loyihalarni amalga oshirish, yangi bozorlarga kirish va mahsulotlarini diversifikatsiyalash qobiliyatini oshiradi.

Kichik biznes korxonalarining soni ham shu davr ichida sezilarli darajada ko'payadi, 440929 tadan 2028 yilda 540403 taga. Bu o'sish, kichik biznes sohasiga qiziqishning oshishi, yangi biznes imkoniyatlarining paydo bo'lishi va iqtisodiy muhitning qulaylashuvi tufayli yuz beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- 1- Bolton, J. F. (1971). Report of the Committee of Inquiry on small firms. Bolton report Cmd. 4811. London: HMSO.
- 2- Audretsch, D. B. (2002). The dynamic role of small firms: Evidence from the US. Small Business Economics, 18(1-3), 13-40.
- 3- Berger, A. N., & Udell, G. F. (1998). The economics of small business finance: The roles of private equity and debt markets in the financial growth cycle. Journal of Banking & Finance, 22(6-8), 613-673.
- 4- Brush, C. G., Greene, P. G., & Hart, M. M. (2001). From initial idea to unique advantage: The entrepreneurial challenge of constructing a resource base. Academy of Management Perspectives, 15(1), 64-78.
- 5- Chatterjee, S., & Kar, A. K. (2020). Why do small and medium enterprises use social media marketing and what is the impact: Empirical insights from India. International Journal of Information Management, 50, 135-149.
- 6- Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). The regulation of entry. Quarterly Journal of Economics, 117(1), 1-37.
- 7- Gilmore, A., Carson, D., & Grant, K. (2001). SME marketing in practice. Marketing Intelligence & Planning, 19(1), 6-11.

Ushbu jadvaldagi ko'rsatkichlar kichik biznes sohasining kelajakdagi iqtisodiy faolligini va uning iqtisodiyotdagi muhim rol o'ynashini prognoz qiladi. Kichik biznesning har tomonlama o'sishi mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiyasi va barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. Kichik bizneslarning mintaqaviy iqtisodiyotga ta'sirini ham unutmashlik lozim. Kichik korxonalar ko'pincha mahalliy resurslardan foydalangan holda o'z faoliyatini amalga oshiradi. Bu esa mintaqaviy iqtisodiyotning rivojlanishiga yordam beradi, ichki bozorda tovar va xizmatlar aylanishini kuchaytiradi va mahalliy resurslarni samarali ishlatish imkonini beradi.

Shuningdek, kichik bizneslarning soliq to'lovlari orqali davlat byudjetiga qo'shgan hissasini ham qayd etish lozim. Kichik korxonalar ko'p sonli bo'lganligi sababli, ular davlatga soliq to'lashda muhim rol o'ynaydi. Bu mablag'lar esa o'z navbatida davlatning ijtimoiy va iqtisodiy loyihalarini moliyalashtirishda qo'llaniladi.

Kichik biznes rivojlanishi uchun qo'llab-quvvatlash va imtiyozli shart-sharoitlar yaratish zarur. Davlat va moliya institutlari tomonidan beriladigan imtiyozlar, kreditlar va grantlar kichik korxonalar uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Bu esa, o'z navbatida, kichik biznesning rivojlanishiga turtki beradi va iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi ta'siri nihoyatda katta va ko'p qirrali. U ish o'rinlarini yaratish, innovatsiya va raqobatni kuchaytirish, mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirish va davlat byudjetiga soliq tushumlarini oshirish orqali iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va uning rivojlanishiga yordam berish davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi lozim.

- 8- Greiner, L. E. (1972). Evolution and revolution as organizations grow. Harvard Business Review, 50(4), 37-46.
- 9- Mills, K. G., & McCarthy, B. Y. (2014). The State of Small Business Lending: Credit Access During the Recovery and How Technology May Change the Game. Harvard Business School.
- 10- Penrose, E. (1959). The Theory of the Growth of the Firm. Oxford: Blackwell.
- 11- Porter, M. E. (1980). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: Free Press.
- 12- Powell, W. W., & Grodal, S. (2005). Networks of innovators. In J. Fagerberg, D. C. Mowery, & R. R. Nelson (Eds.), The Oxford Handbook of Innovation (pp. 56-85). Oxford: Oxford University Press.
- 13- Robb, A. M., & Robinson, D. T. (2014). The capital structure decisions of new firms. Review of Financial Studies, 27(1), 153-179.
- 14- Rashidov, Rahmatullo, A'lojonovich. (2023). The need for government regulation of small business. International Journal Of Management And Economics Fundamental, 03(01):13-20. doi: 10.37547/ijmef/volume03issue01-02